

Слово на декана на Факултет „Горско стопанство“ доц. д-р Стоян Стоянов по повод 100-годишнината на висшето лесовъдско образование в България

Поглед в юбилейната история

Преди 100 години, на 28 януари 1925 г., Академичният съвет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ взема решение за откриване на Лесовъден отдел към Агрономическия факултет, с което се слага началото на висшето лесовъдско образование в България.

Факултет „Горско стопанство“ има с какво да се гордее. С първите професори, създали онова поколение млади лесовъди, които възстановиха горското богатство на България, с хилядите възпитаници, които са допринесли за опазването на гората, с лесовъдите, които и днес защитават достойно името на лесовъдската професия, носят с чест своето призвание в служба на българската гора и я опазват за бъдещите поколения. Днес гората на България е такава, каквато я познаваме, именно заради труда и неуморната служба на поколения български лесовъди, получили своето образование в Лесотехническия университет.

Лесовъдството възниква като наука в Европа, а по-късно и в България като следствие от индустриализацията, изсичането на горите, обезлесяването, ерозията и пороите. Необходимостта от залесяване, борба с пороите и природните бедствия, настъпили през последните няколко столетия, е била осъзната от българското общество и първите лесовъди са имали благородната кауза да създават нови гори.

В наши дни лесовъдството има за цел опазване и естествено възпроизводство на горите, опазване на биологичното разнообразие, на старите гори, съхраняване на техните екологични, средообразуващи, водноохранни и рекреационни функции. Горите на България днес са изправени пред много предизвикателства – климатични промени, продължителни засушавания, екстремни метеорологични явления, порои, природни бедствия, незапомнени горски пожари, съхнене на част от иглолистните гори, създадени в миналото. Част от тях са значими в световен мащаб. С тези предизвикателства днес трябва да се справят лесовъдите. Необходими са съвременен образователен, отговарящо на модерните тенденции, иновации и правилен научен подход.

Горското богатство на България е неосъмнено от гледна точка на екологичните

функции на горите, техния видов състав и съхранено биологично разнообразие. Ние сме сред водещите страни в Европа по биоразнообразие на горските екосистеми. У нас е най-висок процентът на старите гори, а много голяма част от тях попадат в зоните от европейската екологична мрежа „Натура 2000“. Горските територии в страната са 4.18 млн. ха, или 37 %, и това е заслуга на възпитаниците на нашия факултет.

Не е било така обаче преди 100 години. Ако обърнем поглед назад в миналото, ще видим една съвсем различна картина. В края на XIX и началото на XX век в България състоянието на планините и горите е печално. От нашите „вековни и непроходими“ средновековни гори почти няма спомен, останали са само словесните описания на пътешествениците. Намираме съвременни потвърждения за това минало величие в останалите величествени, мъчяливи гори като Туловска, Марашка, Юлиевска кория.

По данни на Феликс Вожли, публикувани в „Укрепяване на пороищата и залесяване“ (1911, с. 68 – 79), за първите 11 години от началото на XX век са регистрирани 168 наводнения на реките Марица, Янтра, Искър и Тунджа с 84 човешки жертви и щети за над 1 млрд. лева. Това са страховити порои, които отнасят плодородни земи, оголват планинските склонове и дори вземат човешки жертви. От 1900 до 1926 г. площта на горите в България е намаляла от 3 на 2 млн. ха, което е едва 19 % от общата площ на страната.

С принос за започване на противоерозионните залесявания у нас са български лесовъди, получили образование в Германия, Франция, Австрия, Чехия, Русия и Хърватия. Стефан Дончев е първият българин с висше лесовъдско образование, учил в Хърватия и Пруссия. Стоян Брънчев, завършил лесовъдство в Мюнхен, е първият наш лесовъд, заел висока държавна служба и признат за пионер на българското лесовъдство. От 1871 до 1889 г. първите българи са завършили лесовъдското си образование в Хърватия. Други се обучават в Чехия, Германия и Франция.

В края на XIX век обаче България почти няма специалисти с лесовъдско образо-

вание. За борба с пороите са привлечени чужди специалисти. Чешкият лесовъд Юлиус Милде (1861 – 1942) започва работа в София като помощник-инспектор през 1890 година. Той работи по създаването на Борисовата градина и залесяванията над Княжево, става първи директор на горското училище в Боровец и устройва първия държавен горски разсадник в Белово. През 1905 г. в България е изпратен лесовъдът Феликс Вожли – със солидно образование от Горската академия в Нанси и богат опит във Френските Алпи. Така в Казанлък се създава първото Бюро по укрепяване на пороищата и залесяване. Наред с тази мащабна дейност Вожли има и своята образователна мисия. Оставя ни „едно ръководство с всички модерни френски, германски и австрийски методи, употребявани за заглушаване на пороите и за залесяване в планините“. С негово съдействие през есента на 1905 г. във Франция са изпратени млади момчета, за да се върнат подготвени в родината. Сред тях са Тодор Димитров – първият хабилитиран преподавател (доцент) по лесовъдство в Софийския университет, Георги Кюркчиев, Константин Христов, Борис Мишайков, Димитър Григоров, Григор Календеров и Петър Манджуков.

Началото на средното лесовъдско образование е поставено през 1919 г. в Средното техническо училище в София. През 1922 г. завършва първият випуск – общо 7 ученици. Възпитаници на това училище са бъдещите доценти и професори Тодор Димитров, Димитър Стефанов, Асен Биолчев, Стоичко Христов, Иван Добринов, Димитър Велков, Михаил Петров. Така се поставят основите на лесовъдското образование. Идеята за университетско лесовъдско образование в България възниква със завръщането на дипломираните в чужбина лесовъди и назначаването им на служба в горите. Необходимостта от обучение на лесовъди в България, на български език, с отчитане на особеностите на нашите гори и природни условия, става все по-осезаема. Приетите закони за горите в периода 1883 – 1922 г. също са предпоставка за осъществяването на тази идея. Известни лесовъди като Константин Байкушев, Стоян Брънчев, Грозьо Грозев, Цанко Дон-

чев и други повдигат въпроса в пресата. Постига се широка обществена подкрепа от юристи, учители, учени и държавници. През 1915 г. е създадена комисия, която проучва въпроса за откриване на лесовъден факултет, но не се стига до положителен резултат. Дружеството на лесовъдите, Министерството на земеделието и държавните имоти, радетели на гората продължават да поддържат откриването на лесовъдска специалност в Университета. През 1923 г. в Агрономическия факултет на Софийския университет се поставят основите на академичното лесовъдско образование, като се основава катедра „Частно лесовъдство“. Първ неин ръководител става доц. Тодор Димитров, станал по-късно професор, който се счита за основоположник на висшето ни лесовъдско образование.

За начало на висшето лесовъдско образование в България се приема датата 28 януари 1925 г., когато с решение на Академичния съвет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се открива Лесовъден отдел към Агрономическия факултет. За това паметно събитие проф. Янаки Моллов казва: „Годината 1925 ще остане паметна и ще бъде записана със златни букви в историята на българското горско дело, защото събития с такава капитална важност рядко се случват в историята на народите“.

На конкурса за редовни студенти за първия випуск се явяват 50 кандидати, от които са приети 20. В първите две години учебните занятия се провеждат в аудиториите и лабораториите на Физико-математическия факултет и в помещението на Духовната семинария. Използвани са и частни къщи близо до двата Факултета. От 1928 г. Агрономо-лесовъдният факултет се премества в нова сграда, където днес се помещава Биологическият факултет.

Значима роля за финансовото подпомагане на висшето лесовъдско образование има проф. Янаки Моллов – първи декан на Агрономическия факултет и министър на земеделието и държавните имоти. С негово съдействие се осигуряват бюджетни средства за материална база, учебни пособия и преподаватели за Лесовъдния отдел. В края на 1925 г. за обучението на студентите от Лесовъдния отдел са предоставени държавните гори „Гешова планина“ (сега УОГС „Г. Ст. Аврамов“ – с. Юндола) в иглолистната зона, на границата между Рила и Родопи, и „Петрохански проход“ (сега УОГС „Петрохан“ – с. Бързия) в Стара планина, с букови гори.

Знаково е завършването на първия випуск лесовъди от 10 души през 1929

година.

Още преди създаването на Лесовъдния отдел през 1923 г. е основана първата катедра „Частно лесовъдство“ с ръководител доц. Тодор Димитров, която е основополагащото звено за развитието и дейността на целия Лесовъден отдел. През 1931 г. той става професор, а през 1935 – 1936 г. е декан на Агрономо-лесовъдния факултет. През 1928 г. за доцент в катедра „Частно лесовъдство“ е избран доц. Борис Стефанов. Последователно се създават катедрите „Лесоустройство с горска таксация“ с ръководител доц. Темелко Иванчев, „Лесоползване с горска технология“, за ръководител на която е назначен доц. Васил Стоянов, „Общо лесовъдство“ с ръководител доц. Методи Русков. Дисциплината „Общо лесовъдство“ в началото се преподава от Тома Захариев до 1928 година. Младият асистент Методи Русков, завършил лесовъдство във Виена, става негов наследник в преподаването на дисциплината в Университета. През 1931 г. се хабилитира за редовен доцент в новосъздадената през същата година катедра.

Първият доктор по лесовъдство е проф. Асен Биолчев, който защитава своя докторат на 28.06.1936 г. в Аулата на Агрономо-лесовъдния факултет.

За първ път през учебната 1944 – 1945 г. за студенти по лесовъдство са приети жени.

Следват години на превратности, политически промени, реформи. Съществуването на Лесовъдния отдел към Агрономо-лесовъдния факултет на Софийския университет продължава до 1945 г., когато се открива нов Държавен университет в Пловдив с два факултета – Агрономо-лесовъден и Медицински. Скоро след това възниква идеята за създаване на единен център за подготовка на лесовъдни кадри, като се обединяват двата лесовъдни отдела на Агрономо-лесовъдните факултети в Софийския и Пловдивския университет. Със Закона за висшето образование от 1947 г. се създава самостоятелен Лесовъден факултет към Софийския университет, който просъществува само една година. На 30.09.1948 г. с указ на Президиума на Великото народно събрание се постановява отделянето от Университета на Агрономическия, Лесовъдния, Ветеринарно-медицинския и Зоотехническият факултет, на основата на които се създава ново висше учебно заведение – Селскостопанска академия, със седалище в София. Още на следващата година Лесовъдният факултет, който дотогава е главно с биологическа насоченост, се обособява като Лесотехнически факултет с два отдела – Горскостопански и Горскопромишлен.

В същата година, 1949, са създадени катедрите „Дендрология с анатомия на дървото“ с първ ръководител акад. Борис Стефанов и „Ловно стопанство“ с ръководител проф. Методи Русков.

Две години по-късно, през 1951 г., се извършва поредното преустройство на Лесотехническият факултет към Селскостопанската академия. Към съществуващите два отдела се откриват още два, с които отделите стават четири – Горскостопански, Горскопромишлен, Експлоатационно-транспортен и Зелено градско строителство. С този акт се полагат основите за създаването на самостоятелно висше учебно заведение за подготовка на кадри в областта на горското стопанство, горската промишленост и озеленяването на населените места. От създаването на Лесовъдния факултет към Университета през 1947 г. до обособяването на Висшия лесотехнически институт (ВЛТИ) като самостоятелно висше учебно заведение през 1953 г. декани на Факултета са били акад. Борис Стефанов (1947 – 1948), проф. Петко Петков (1948 – 1951), доц. Цветко Христов (1951) и проф. Михаил Венедиков (1952 – 1953).

С Указ на Президиума на Народното събрание от 1953 г. се закрива Селскостопанската академия и на нейно място се създават три самостоятелни висши училища, едно от които е Висшият лесотехнически институт. Специалността „Лесовъдство“ се преименува в „Горско стопанство“. На ВЛТИ се предоставя сегашната основна сграда в кв. „Дървеница“. Там от есента на 1955 г. по идея на акад. Борис Стефанов започва създаването на учебен парк и ботаническа градина. Със създаването на ВЛТИ се поставя началото на комплексното целенасочено развитие на лесотехническото образование, което обхваща подготовката на специалисти за създаване и стопанисване на горите и зелените системи на селищата, дърводобива и механичната обработка на дървесината.

След близо 20-годишно съществуване във ВЛТИ се изграждат четири основни и уникални за България специалности: „Горско стопанство“, „Озеленяване“, „Механична технология на дървесината“ и „Механизация на горското стопанство и горската промишленост“. През 1974 г. се обособяват два факултета – „Горско стопанство и озеленяване“ и „Горска промишленост“. През 1977 г. към Факултет „Горско стопанство и озеленяване“ е създадена най-старата в България студентска неправителствена природозащитна организация – Студентски клуб по опазване на природната среда.

На 21 юли 1995 г. Народното събрание на Република България взема решение

да преобразува ВЛТИ и утвърждава наименованието Лесотехнически университет. Значителна заслуга за създаването на ЛТУ има ректорът проф. д.н. Димитър Коларов. По негово време е построена новата студентска база в УОГС „Юндола“ и новият Учебно-лабораторен корпус на Университета. Тогава са обособени шест факултета – „Горско стопанство“, „Горска промишленост“, „Екология и ландшафтна архитектура“, „Ветеринарна медицина“, „Агрономически факултет“ и „Стопанско управление“. Днес факултетите са пет. От 1997 г. се въвежда обучение в три степени – „бакалавър“, „магистър“ и „доктор“. В магистърската степен са обособени три специализации, равностойни на три отделни магистърски програми – „Стопанисване на горите“, „Лесоползване и икономика на горското стопанство“ и „Ловно и рибно стопанство“.

От 1953 г. до днес ректори на Лесотехническия университет са били акад. Борис Стефанов (1953 – 1957), проф. Димитър Стефанов (1957 – 1960), проф. Асен Биолчев (1960 – 1966), проф. Стоичко Христов (1966 – 1968), проф. Христо Сираков (1968 – 1972), проф. Александър Илиев (1972 – 1979), проф. Тачо Илиев (1979 – 1984), проф. Никола Ботев (1984 – 1989), проф. Виктор Донов (1989 – 1991), проф. Андрей Райчев (1991 – 1994), проф. д.н. Димитър Коларов (1994 – 2003), проф. д.н. Нино Нинов (2003 – 2011), проф. д-р Веселин Брезин (2011 – 2016), проф. д.н. Иван Илиев (2016 – 2024), доц. Христо Михайлов (2024 – до днес).

От 1974 г. до днес за декани на Факултет „Горско стопанство“ са били избирани проф. Иван Добринов (1974 – 1979), проф. Христо Сираков (1979 – 1983), проф. Георги Ганчев Георгиев (1983 – 1986), проф. Нино Нинов (1986 – 1988), доц. Величко Гагов (1988 – 1993), проф. Димитър Коларов (1993 – 1994), проф. Йордан Кулелиев (1994), проф. Иван Йовков (1995), доц. Кирил Любенов (1995 – 2003), проф. Стефан Юруков (2003 – 2005), проф. Милко Милев (2005 – 2016) и проф. Мариус Димитров (2016 – 2024).

Факултет „Горско стопанство“ е пряк приемник на Лесовъдния отдел при Агрономо-лесовъдния факултет на Софийския университет, основан през 1925 година. Днес във Факултета се обучават студенти по две бакалавърски, три магистърски и осем докторски програми.

Обучението на студентите във ФГС се осъществява от пет катедри: „Лесовъдство“, „Лесоустройство и управление“, „Дендрология“, „Ловно стопанство“ и „Технологии и механизация в горското

стопанство“. В момента във Факултета на основен трудов договор са 47 преподаватели, от които 27 са хабилитирани, а 44 притежават научна степен „доктор“ или „доктор на науките“. В обучението по специалност „Горско стопанство“ участват още над 60 преподаватели от други факултети на ЛТУ. Голяма част от преподавателите и докторантите работят по международни програми, членуват в европейски и световни организации и поддържат научни контакти със свои колеги от много европейски страни, както и със САЩ, Канада, Япония. Наши учени публикуват своите изследвания в най-престижните научни списания и са уважавани от своите колеги в Европа и света.

Значим е научният потенциал на Факултет „Горско стопанство“. Сред преподавателите, работили във Факултета от създаването му до днес, има четирима академици, двама член-кореспонденти на БАН, огромен брой изтъкнати и ерудирани български учени със значителен принос в лесовъдската наука и международно признание. Значима е обществената и професионалната активност на преподавателите от Факултета. През годините преподаватели от Факултет „Горско стопанство“ са заемали важни държавни и обществени постове. Сред академичния състав на Факултета има министри, зам.-министри, ръководители на горското ведомство, ръководители на агенции, председатели и зам.-председатели на Националната ловна организация. През 1981 г. България става домакин на най-голямото и до днес Световно ловно изложение, а председател на Комисията по оценка на ловни трофеи към СІС е проф. Никола Ботев. Той е и президент на Международния съюз на специалистите по биология на дивеча (IUGB) през 1995 г., когато в София се провежда XXII конгрес на тази престижна научна организация.

Преподаватели и учени от Факултета работят по значими международни и национални научни и научно-приложни проекти. За последната година работим по 5 международни, 9 национални и 10 вътрешни научни проекта.

Факултетът има свое научно списание *Forestry Ideas*, което е индексирано в SCOPUS и е със SCImago Journal Rank.

Двете ни учебно-опитни горски стопанства, обособени в иглолистната и широколистната зона, са модерна научна и образователна среда. В тях са създадени десетки пробни площи, осъществяват се научни проекти, разполагат с екологичен и хидрологичен стационар, бази за интензивно стопанисване на дивеч, плантации, цехове, добре оборудвана база за студенти, спортни площадки, зони за

рекреация и отход, конферентни и учебни зали. Освен че участват активно в образователния процес на студентите, те са бази за научна и изследователска работа, а нашата амбиция е да ги превърнем в модел и еталон за провеждане на модерно горско и ловно стопанство.

Уважаеми колеги, днес обръщаме поглед в миналото и отдаваме почит към първостроителите на висшето лесовъдско образование и с признателност си спомняме за техния пример за висок професионализъм, всеотдайност и академична етика. За нас и идните поколения те са достоен пример, който винаги трябва да помним.

Честваем 100 години висше лесовъдско образование в България, но това не е празник само на Факултет „Горско стопанство“, в който се изучава лесовъдство. Това е празник на Лесотехническия университет, който води началото си от малкия лесовъден отдел с една специалност. Това е празник на всички нас. От този Факултет произлизат Факултетите „Горска промишленост“ и „Екология и ландшафтна архитектура“. С Агрономическия и Ветеринарния ни факултет ни свързва обща история, следваща историята на Агрономо-лесовъдния факултет. Били сме разделяни във времето и сега отново сме заедно. Ще цитирам отново проф. Янаки Моллов, който при връчването на дипломите през 1929 г. на първия випуск лесовъди в словото си казва: „...нашето общество не може да върви към прогрес без агрономи, ветеринарни лекари и лесовъди... това са трите лоста на нашата стопанска култура...“.

Факултетът и студентите по горско стопанство разполагат с богатата материална база на ЛТУ. Изградени са специализирани лаборатории към всяка от катедрите. Гордост е ловната сбирка, която по брой експонати е ненадмината в сравнение с други образователни структури в Европа. За качеството на обучението и изследователската работа допринасят Ботаническата градина с над 750 вида, библиотеката с над 100 000 тома, над 27 000 периодични издания, издателската къща, подпомагаща издването на учебници.

Но най-голямото ни богатство са нашите студенти. Скъпи студенти, носете с чест призиванието на лесовъда, бъдете достойни продължители на делото на онези будни младежи от черно-белите фотографии, които поставиха началото, създадоха и опазиха горите на България. Обичайте гората, съхранете я такава, каквато са я описали нашите писатели и поети, за идните поколения! Честит юбилей!